

УДК 37.013.42:613.8:316.356.2(477)”19“

С 80

Вікторія СТИНСЬКА

**ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ
ДИТИНСТВА Й МАТЕРИНСТВА
В УРСР У 20- ті рр. ХХ ст.**

У статті досліджується роль Центральної Ради щодо захисту дітей, Центральної Комісії Допомоги Дітям, Всеукраїнського товариства охорони дитинства, Товариства-допомоги-спасіння-захисту-друзів дитини, товариства Допомоги Дітям, фонду “Допомоги матері-селянці під час вагітності та пологів” та ін. у становленні системи соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в УРСР у 20-ті рр. ХХ ст.

***Ключові слова:** соціально-педагогічна підтримка, дитинство, материнство, становлення, система, УРСР.*

Постановка проблеми. Соціально-педагогічна підтримка дитинства й материнства сьогодні розглядається як один із найважливіших чинників економічного, соціального та культурного розвитку суспільства. Відповідно до Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім’ї та жінок, ухваленої Верховною Радою України 5 березня 1999 р., держава захищає материнство та дитинство і визнає пріоритетність інтересів матері та дитини в суспільстві; забезпечує жінці можливість поєднувати професійні та сімейні обов’язки; забезпечує і розвиває соціальні гарантії, сприяє забезпеченню здорового генофонду України та створенню сприятливих умов для повноцінного розвитку і виховання дітей у сім’ї. Кабінет Міністрів України схвалив 31 травня 2012 р. Концепцію Державної цільової соціальної програми підтримки сім’ї до

2016 р. [2], в котрій зазначено, що правові, соціально-економічні, психолого-педагогічні та морально-етичні фактори, які зумовлюють повноцінне функціонування сім'ї, потребують цілісної системи заходів, застосування комплексного підходу до їхнього розв'язання. Є декілька теоретичних шляхів вирішення проблеми, однак існує потреба в оптимальному варіанті практичного втілення в життя комплексної системи державної підтримки сімейної політики в Україні. У цьому контексті важливо звернутися до витоків минулого, що дасть змогу збагатити сьогодення історико-педагогічним досвідом та глибше осмислити природу сучасних проблем дитинства й материнства.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що на сучасному етапі проблема соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в Україні малодосліджена. Її окремі аспекти висвітлено у дисертації Т. Янченко “Проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей, які потребували захисту, в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)” [6]. У роботі досліджено структуру, зміст, форми та особливості організації соціально-педагогічної підтримки дітей в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано стан теорії і практики ідей соціально-педагогічної підтримки дітей та практичної діяльності державних установ місцевого самоврядування, недержавних організацій, а також приватних осіб у сфері соціально-педагогічної підтримки дітей досліджуваного періоду.

Генезу, структуру, зміст та особливості соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей у США розкрито І. Бабенко. Авторка з'ясувала форми та методи “виявлення обдарованих дітей, стратегічні напрями навчання та виховання обдарованих дітей, підготовку педагогів до роботи з обдарованими дітьми в історичній ретроспективі” [1].

Питання соціально-педагогічної підтримки батьків дітей раннього віку з особливими потребами вивчила І. Макаренко, теоретично обґрунтувала й експериментально перевірила ефективність технології її надання на основі взаємодії сім'ї з соціальними інституціями за організувальної та координувальної

ролі соціального педагога, поетапного впровадження індивідуальної програми допомоги батькам “Щаслива родина” [3].

Проблему соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями висвітлила В. Тесленко. Цей процес авторка трактує як особливий вид спеціально організованої професійної соціально-педагогічної діяльності, яка полягає у виявленні, визначенні і вирішенні проблем дитини з метою реалізації та захисту її прав на повноцінний розвиток, а також ґрунтується на індивідуально орієнтованій допомозі і співробітництві в її життєвому самовизначенні [4]. Науковцем обґрунтовано наукові та організаційно-педагогічні засади створення регіональної моделі соціально-педагогічної підтримки і розроблено регіональну комплексну програму підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні.

Водночас соціально-педагогічна підтримка материнства й дитинства в УРСР у 20-ті рр. ХХ ст. не була предметом окремого дослідження в історико-педагогічній науці, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – на основі аналізу архівних джерел окреслити цілісну картину становлення системи соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в УРСР у 20-ті рр. ХХ ст.

Аналіз джерельної бази доводить, що вже у перші роки радянської влади в УРСР сформувалася державна система соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства. Вона включала: ухвалення нормативно-правової бази з питань підтримки дитинства й материнства, діяльність державних і громадських організацій у сфері підтримки, охорони, захисту, опіки, педагогічну пропаганду охорони і підтримки дітей, різноманітні види допомоги дітям і матерям та ін. Причинами її становлення були: прагнення допомогти жінці поєднувати працю з материнством; боротьба з дитячою смертністю і захворюваністю; соціальне і фізичне виховання дітей раннього віку. Про важливість розвитку в Україні державної системи соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства Є. Федер писав: “...материнство – це соціальний, суспільний обов’язок жінки, в якому зацікавлена держава <...>. І тому жінка, яка виконує цей важливий суспільний обов’язок, несучи важкий тягар

материнства, має право на допомогу і підтримку з боку держави. І чим багатшою ставатиме наша держава <...> тим більше турбот у вихованні підростаючого покоління буде зніматися з окремої сім'ї, окремої жінки і перекладатися на державу. Ось чому охорона і підтримка материнства та дитинства є справою всієї держави, ось чому в СРСР існує державна охорона і підтримка материнства та дитинства” [5, 7].

Як свідчить аналіз джерельної бази, держава намагалася практично втілити постулати соціально-педагогічної підтримки та охорони материнства й дитинства. Щоб допомогти жінці поєднати материнство з працею, організовувалися ясла для дітей. Ясла звільняли матір від частини турбот про дитину, чим сприяли збільшенню продуктивності праці та підвищенню культурного рівня та кваліфікації жінки шляхом навчання, відвідування вечірніх курсів тощо. Саме тому, – писав Є. Федер, – “...ясла є одним з основних закладів охорони материнства і дитинства, і на їх організацію та розширення радянська держава виділяла і виділяє <...> великі кошти” [5, 9 – 10]. Про окреслену роботу в цьому напрямі свідчать статистичні дані: до революції в УРСР налічувалося 14 ясел, а в 1918 р. їх кількість становила 78, у 1919 р. – 126, у 1923 р. – 447, у 1925 р. – 536, у 1926 р. – 631; – загалом у Союзі їх було понад 900. На їхнє утримання держава витратила більше 10 млн. руб. в рік. Поряд з позитивною динамікою, наявна кількість закладів забезпечувала тільки 14 відсотків потреб. Зважаючи на цю проблему, в 1927 р. в УРСР було видано закон, відповідно до якого при кожній фабриці і заводі, де працювало 200 і більше жінок, мали організовуватися ясла з розрахунку 1 місце на кожні 10 жінок. Враховуючи потреби, роботу, зайнятість жінок, ясла організовували різних типів: ясла повного дня, ясла фабричні, ясла вечірні, ясла районні, ясла домашні, дитячі кімнати при клубах та ін. [5, 10].

Важлива роль серед закладів підтримки та охорони материнства й дитинства належала консультаціям для жінок. Їхнім завданням була охорона здоров'я майбутніх матерів, профілактика та лікування гінекологічних захворювань та ін. З цією метою лікарі ставили в консультації на облік вагітних жінок; надавали їм поради і настанови щодо догляду за власним здо-

ров'ям і здоров'ям майбутньої дитини; здійснювали патронаж вагітних удома; організовували “школу материнства”, де кожна майбутня мати мала прослухати курс лекцій і бесід, щоб навчитися виховувати свою дитину, піклуватися про власне здоров'я під час вагітності і після пологів та ін. Окрім медичної і просвітньої підтримки, через консультації жінки отримували соціальну та юридичну допомогу. Як зазначав Є. Федер, “консультації для жінок відіграють велику роль у справі боротьби з жіночими захворюваннями, в справі підтримки і охорони здоров'я працюючої жінки, <...> в справі боротьби з дитячою захворюваністю і смертністю, адже доля дитини, її здоров'я більшою мірою залежить від здоров'я матері і тих умов, в яких проходить вагітність” [5, 14 – 17].

Наступним закладом підтримки та охорони дитинства й материнства були пологові будинки або пологові відділи при лікарнях. Саме в пологовому будинку жінка отримувала необхідні знання про догляд за новонародженим: “...лікар, акушерка і сестра по догляду за дітьми проводять з породіллями в палатах бесіди, а також навчають практики (напр., пеленати дитину, купати її і т.д.) <...> скеровують до них додому своїх патронажних сестер і т. д.” [5, 19].

Важливе значення в системі підтримки материнства й дитинства відводилося консультаціям для грудних дітей, головне завдання яких полягало в боротьбі з дитячою смертністю через застереження захворюваності. Завдяки діяльності консультацій, – писав Є. Федер, – лікар мав можливість постійно стежити за розвитком і здоров'ям дитини та вчасно вживати необхідні лікувальні чи профілактичні заходи допомоги. На його думку, консультації – це школа материнства, оскільки на прийомі у лікаря мати отримувала не тільки медичні консультації з питань догляду та годування дитини, а й педагогічні поради щодо її виховання. Час від часу лікарі консультацій організовували лекції і бесіди з матерями з різних питань охорони материнства і дитинства в клубах, на підприємствах та ін. закладах. Метою такої роботи було залучення до консультацій нових матерів з дітьми та педагогічна просвіта з питань догляду і виховання дитини. При консультаціях діяли молочні кухні, що видавали за рецеп-

том лікаря різні молочні суміші дітям, які перебували на штучному або змішаному вигодовуванні. Великою популярністю користувалися і юридичні консультації, які надавали підтримку та допомогу з питань роз'яснення законів про сім'ю, шлюб, розлучення, права матері, охорону жіночої праці, соціальне страхування та ін. Матеріальну підтримку матерям з дітьми при консультаціях надавала Рада Соціальної Допомоги, до компетенцій якої належали надання грошової чи натуральної допомоги, сприяння у працевлаштуванні, проживанні чи влаштуванні на навчання [5, 33 – 38]. Отже, консультації охоплювали цілу мережу закладів (консультації для жінок, консультації для дітей, патронаж, молочна кухня, юридична консультація, Рада Соціальної Допомоги), покликаних розв'язувати різноманітні потреби материнства й дитинства.

Для жінок, що потрапили у складні життєві обставини, діяли особливі заклади – будинки матері і дитини, де приймалися вагітні жінки за два місяці до пологів. Після народження дитини мати ще впродовж 2 – 3 місяців перебувала у закладі, де проходила “школу материнства” – педагогічну просвіту з питань догляду за дитиною. Грудні діти перебували під наглядом лікаря й акушерки [5, 21].

Отже, можна стверджувати, що заклади підтримки материнства і дитинства в УРСР “...практично не випускають з поля зору матір і дитину, щоби у будь-який момент вчасно надати необхідну допомогу... Із одного закладу мати потрапляє в інший – із консультації для жінок – в пологовий будинок, із пологового будинку – в консультацію для грудних дітей, із консультації – в ясла. Всі заклади підтримки і охорони материнства і дитинства утворюють суцільну, нерозривну мережу, що охоплює всебічні потреби матері і дитини” [5, 19].

Метою новоствореного (6 лютого 1919 р.) Народного Комісаріату Соціального Забезпечення (далі – НКСЗ), була організація допомоги непрацездатним і позбавлених засобів для існування громадянам УРСР. НКСЗ став центральним керівним органом для всіх організацій і закладів, до компетенцій яких входили питання соціального забезпечення. Він поділявся на 9 спеціальних відділів, серед яких був і Відділ Охорони Мате-

ринства і Дитинства, що розпочав свою роботу 20 лютого 1919 р. збором анкетних даних з питання діяльності відповідних відділів у різних містах республіки. 2 березня 1919 р. НКСЗ було видано декрет про планомірне розгортання роботи консультацій для матері і дитини грудного віку в усій УРСР, завдання яких вбачалося в наданні порад матерям, пропаганді здорового способу життя, природного вигодовування дітей та раціонального догляду за ними, навчанні профілактики захворювань. Також рекомендувалося організувати при консультаціях пункти роздачі молока та круп для дітей від грудного до п'ятирічного віку та їдальню дитячого харчування для дошкільнят [V, арк. 5]. Про практичну діяльність Відділу Охорони Материнства і Дитинства свідчить організація його роботи при Київському Відділі Соціального Забезпечення: друк і поширення листівок з правилами, необхідними для збереження здоров'я матері і дитини російською, українською і єврейською мовами; організація взірцевої виставки по догляду за грудною дитиною; проведення обстеження притулків для матерів і грудних дітей; організація при "Каплі Молока" двохмісячних курсів для підготовки патронажних сестер [V, арк. 8 зв.].

Відповідно до постанов Ради народних комісарів УРСР, у 1919 р. було створено Раду захисту материнства і дитинства, а у 1920 р., зважаючи на збільшення смертності серед дитячого населення, – Центральну Раду захисту дітей (далі – ЦРЗД). Основними завданнями, що покладалися на ЦРЗД, були: забезпечення дитині нормальних умов народження; поліпшення дитячого харчування; боротьба з дитячою смертністю; забезпечення дитині нормальних умов фізичного, розумового і морального розвитку; боротьба з дитячою безпритульністю, проституцією, злочинністю, бродяжництвом; охорона праці малолітніх; опіка дітей із вадами розвитку; захист дітей від насильства в сім'ї; охорона материнства та жіночої праці в період вагітності; залучення громадськості до підтримки материнства і дитинства [III, арк. 1 – 3].

Як свідчить аналіз джерельної бази, ЦРЗД було розгорнуто широкомасштабну роботу. Насамперед, аналогічні ради були організовані у всіх великих і малих містах, які на підставі загальних вказівок Центральної ради здійснювали роботу щодо

підтримки, опіки, охорони та захисту дитинства й материнства на місцях. По-друге, робота ЦРЗД була системно спланованою, про що свідчать протоколи засідань ради, що проводилися 2 – 3 рази в місяць і розглядали з-поміж інших такі питання: функціонування відділу підтримки дитинства і материнства, відкриття молочних ферм, функціонування губернських рад захисту дітей, створення Ради дитячого харчування, забезпечення дозвілля дітям (організація ясел і дитячих майданчиків), розробка Декларації прав дитини і матері, організація фонду Ради захисту дітей, відкриття Будинку матері і дитини, організація “Дня дитини”, “Тижні захисту дітей” та ін. [III, арк. 11 – 39]. По-третє, більшість планованих заходів ЦРЗД було втілено в життя. Так, відповідно до постанови ЦРЗД від 5 вересня 1920 р., з метою поліпшення становища дітей України, а також залучення широких мас до підтримки та захисту життя, здоров’я і розвитку дітей, з 1 до 8 жовтня 1920 р. у більшості регіонів було заплановано проведення “Тижня захисту дітей”. Окресленою акцією передбачалася організація широкої агітаційно-просвітницької кампанії, спрямованої на поліпшення становища дітей через збір коштів на дитяче харчування, забезпечення матеріально-технічної бази навчання та ін. [III, арк. 9].

Важке економічне становище, голод, велика кількість безпритульних і осиротілих дітей у післявоєнні роки спонукали державу у 20-х рр. XX ст. взяти курс на соціальну підтримку, опіку, захист. 1 липня 1920 року Наркомос УРСР видав декларацію про соціальне виховання дітей. Її зміст виходив з економічної катастрофи, яка охопила Україну, глибокої кризи сім’ї, зростання безпритульності. Завданнями системи соціального виховання була організація життя дитини. Відкривалися нові типи дитячих установ, проводилася значна профілактична робота з безпритульними, яка мала чітко виражену соціальну спрямованість і охоплювала численну кількість дитячих установ. Це і широка мережа дитячих будинків: відкритих, денних, цілодобових; дитячих містечок, трудових колоній, садочків, дитячих закладів для дітей з вадами розвитку та ін. [V, арк. 1].

Практична реалізація соціальної підтримки в загальнодержавному масштабі і впровадження в життя різних заходів щодо

підтримки, опіки та захисту дітей зумовили заснування особливих державних органів, ціллю яких мало стати об'єднання і погодження роботи всіх радянських інституцій у створенні сприятливих умов для фізичного і духовного розвитку дітей [IV, арк. 1]. Ініціативними і керівними органами на місцях стали губернські ради захисту дітей. Вони розгорнули таку роботу :

- організовували агітацію з метою залучення населення до роботи з підтримки та захисту життя і здоров'я дітей та створення сприятливих умов для їх розвитку;

- здійснювали роботу щодо боротьби з дитячою безпритульністю, проституцією, бродяжництвом, спекуляцією, злочинністю;

- влаштовували губернські та повітові “З'їзди по захисту дітей”;

- контролювали практичне виконання декретів та постанов усіх відомств з питань підтримки та захисту дітей;

- піклувалися про охорону жіночої праці та охорону материнства в період вагітності, про забезпечення дитині нормальних умов народження;

- піклувалися про поліпшення умов життя дитини і дитячого харчування;

- надавали юридичну підтримку дітям з різних питань;

- здійснювали медичну підтримку дитинства і материнства [IV, арк. 1].

У грудні 1921 р. Всеукраїнським Центральним виконавчим комітетом (ВУЦВК) було створено надзвичайний орган – Центральну Комісію Допомоги Дітям, яка :

- відкривала дитячі будинки для безпритульних;

- виділяла соціальні пайки грудним дітям безробітних матерів, дітям до 4 р і вагітним жінкам;

- організовувала пункти харчування і нічні притулки для дітей;

- відкривала денні дитячі будинки, де діти безробітних отримували їжу;

- допомагала дитячим будинкам одягом, їжею, посудом та ін. [VI, арк. 88 – 89].

У результаті проведеної роботи Комісія в період з 01.03. до 01.06.1922 р. у Києві відкрила більше 20 пунктів харчування і нічних притулків, витратила 57 тис. пудів продовольства, чим підтримала 21 тис. дітей.

Центральна Комісія Допомоги Дітям не оминула допомогою і матерів. Упродовж 01.03. – 01.06.1922 р. у Києві було відкрито 5 750 пунктів харчування “Матері і дитини” та “Молочно-роздаткових пунктів”. На їхню діяльність було витрачено 183 тис. пудів продовольства і 12 416 зол. рублів. Наголошуємо, що ці пункти надали допомогу і підтримку 40 тис. особам [VI, арк. 91].

Подібні пункти Комісія відкрила в Харкові, Чернігові та ін. містах. їхню важливість підкреслено в архівних джерелах: “...попри безпосередній порятунок від холоду і голоду дітей, пункти харчування та проживання мали і важливе соціально-педагогічне значення, а саме: запобігали безпритульності і правопорушенням, локалізували бродяжництво, сприяли влаштуванню дітей в дитячі заклади” [VI, арк. 91 зв.].

Для підтримки дітей до 4 років із сімей безробітних, Комісією з 01.04 до 01.08.1922 р. було відкрито міські ясла, до яких залучено 3 тис. дітей і витрачено 9 тис. пудів продовольства. Для підтримки сільських дітей у період польових робіт Комісією було відкрито в цей же період 120 сільських ясел, залучено 24 тис. осіб і витрачено 72 тис. пудів харчування, 8 500 тис. зол. руб. і 30 тис. арш. мануфактури [VI, арк. 91 зв.].

Отже, у 20-х рр. ХХ ст. у сфері соціально-педагогічної підтримки держава здійснювала посильну допомогу у боротьбі з безпритульністю через організацію дитячих ясел та пунктів проживання і харчування для дітей та матерів.

Питаннями підтримки дитинства й материнства в Україні займалися також громадські товариства.

У 1923 р. було створено Всеукраїнське товариство охорони дитинства, яке мало на меті:

- залучення суспільних сил і засобів для допомоги державі в боротьбі з дитячою безпритульністю і бездоглядністю;
- поширення в суспільстві ідей охорони дитинства;
- збільшення апарату охорони дитинства в місцевих органах [VII, арк. 6].

Для досягнення окресленої мети члени товариства здійснювали такі заходи:

- збирали кошти на організацію дитячих будинків, колоній і т.д.;
- організовували цієї охорони дитинства на заводах, фабриках;
- відкривали дитячі ясла, садки, клуби, майданчики;
- організовували лекції, мітинги, виставки, доповіді задля залучення громадськості до охорони дитинства;
- організовували з'їзди, наради, комісії з питань шляхів підтримки матері і дитини [VII, арк. 6].

Аналогічні проблеми розв'язували створені у 1923 р. “Товариство допомоги спасіння захисту друзів дитини”, метою якого була організація суспільної уваги навколо дитячого питання загалом та широкої пропаганди громадської думки щодо охорони і підтримки дітей [VI, арк. 94], і “Товариство Допомоги Дітям”, завдання якого були описані у доповіді Г. Затонського: “...охоплення всього дитячого населення віком від 4 до 17 років... виявлення потреб всього дитячого населення і організація заходів щодо покращення побуту дітей, соціально-педагогічна підтримка дітей, охорона прав дитини, опіка, юридична допомога, реалізація прав дитини на соціальне виховання та охорону здоров'я, вживання заходів по боротьбі з дитячою безпритульністю і бездоглядністю, організація профілактичних мір по боротьбі з дитячим правопорушенням (по лінії комісії в справах неповнолітніх) та ін.” [VII, арк. 19].

Для досягнення окресленої мети товариство Допомоги дітям ставило такі завдання :

- залучення широких суспільних мас до практичної роботи з допомоги дітям;
- організація з'їздів, нарад, спеціальних конференцій і комісій з питань наукової і практичної допомоги дітям;
- видання популярної і наукової літератури, періодичного органу, плакатів з питань допомоги і підтримки дітей;

- створення наукових кафедр і сприяння чинним дослідним інститутам у питаннях виховання, фізичного розвитку і лікування дітей;

- вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо захисту і підтримки дітей;

- організація днів, тижнів, місяців допомоги дітям та ін. [VII, арк. 17].

Отже, товариства у сфері соціально-педагогічної підтримки дитинства організовували таку роботу: провадили широку педагогічну пропаганду щодо підтримки дитинства, відкривали дитячі заклади (“будинки дитини”, садки, клуби, майданчики), проводили дні, тижні, місяці допомоги дітям та ін.

З метою профілактики захворювань та збереження здоров'я дітей 23 березня 1926 р. постановою Малої Президії ВУЦВК було створено центральні, округові та районні постійні Комісії Оздоровлення праці та побуту дитячого населення, на яких покладалася функція організації та керівництва масовими оздоровчими заходами серед дітей. Аналіз архівних джерел свідчить, що окреслені Комісії провели велику роботу щодо залучення громадськості до оздоровлення. Порівняно з 1925 р. у 1927 р. охоплення дитинства оздоровчою кампанією збільшилося на 134 відсотки (50 тис. дітей у 1925 р. і 117 тис. – у 1927 р.), удвічі було збільшено кількість сільських майданчиків, розгорнуто кампанію гарячих сніданків та оздоровчих майданчиків у школах та ін. [I, арк. 35].

Держава дбала і про соціально-педагогічну підтримку матерів, що потрапили у складні життєві обставини. Кодексом законів про працю 1922 р. було встановлено пільги про працю для вагітних жінок і годуючих матерів.

10 листопада 1928 р. ВУЦВК і РНК УРСР було ухвалено постанову “Про фонд допомоги матері-селянці під час вагітності та пологів”. За чинною постановою, відрахування у фонд складала :

- щорічні грошові і натуральні надходження з коштів селянських товариств і кас взаємодопомоги;

- щорічні обов'язкові відрахування з кооперативних організацій та сільськогосподарських підприємств;

– спеціальні асигнування з державного і місцевого бюджету УРСР;

– відрахування з громадських організацій.

Фонд надавав допомогу на такі потреби:

– оплату видатків транспорту у зв'язку з пологами;

– годування немовляти і поліпшене харчування матері;

– придбання для новонародженого речей першої необхідності;

– часткову оплату необхідної для господарства робочої сили;

– часткову оплату домогосподарки на час непрацездатності породіллі;

– влаштування літніх “охоронок” (ясел – В.С.) та акушерських пунктів [II, арк. 161 – 162].

Щоб зміцнити фонд “Допомоги матері-селянці під час вагітності та пологів” та утворити постійні джерела надходження до нього, ВУЦВК та Рада Народних Комісарів у 1928 р. Встановила нарахування в розмірі 2 коп. на кожний платний рецепт в аптеках. У результаті, за відомостями 1927 – 1928 рр., в аптеках окремих міст було відпущено 6 250 000 платних рецептів, а в аптеках сільської місцевості – 4 600 000. 2 коп. з 10 850 000 рецептів – це 6 217 000 крб., тобто сума, що збільшила втричі фонд допомоги [VIII, арк. 16 – 18].

Як бачимо у 20-ті рр. ХХ ст. в УРСР державну політику було спрямовано на підтримку, опіку, захист матері й дитини, що сприяло формуванню системи соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства, яка охоплювала такі заклади : консультації для жінок та дітей, пологові будинки, ясла для дітей, будинки матері і дитини. Визначальну роль у її становленні відіграли: Центральна Рада захисту дітей, Центральна Комісія Допомога Дітям, Всеукраїнське товариство охорони дитинства, Товариство-допомоги-спасіння-захисту-друзів дитини, товариство Допомоги Дітям, фонд “Допомоги матері-селянці під час вагітності та пологів” та ін.

Подальших наукових розвідок потребує дослідження особливостей становлення системи соціально-педагогічної

підтримки дитинства й материнства в УРСР у 1930 – 40 рр., 1950 – 1980 рр.

Джерела і література

I. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), фонд 1, оп. 3, спр. 18/7. – 172 арк.

II. ЦДАВО України, фонд 1, оп. 6, спр. 1098. – 169 арк.

III. ЦДАВО України, фонд 20, оп. 1, спр. 1. – 40 арк.

IV. ЦДАВО України, фонд 20, оп. 1, спр. 5. – 17 арк.

V. ЦДАВО України, фонд 166, оп. 1, спр. 39. – 9 арк.

VI. ЦДАВО України, фонд 166, оп. 3, спр. 912. – 108 арк.

VII. ЦДАВО України, фонд 166, оп. 3, спр. 3937. – 71 арк.

VIII. ЦДАВО України, фонд Р-342, оп. 3, спр. 604. – 32 арк.

1. Бабенко І. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей у школах США : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / І. Є. Бабенко. – Луганськ, 2011. – 20 с.

2. Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім’ї до 2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zrostaymaluk.com.ua/>

3. Макаренко І. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / І. В. Макаренко. – Луганськ, 2009. – 22 с.

4. Тесленко В. Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / В. В. Тесленко. – Луганськ, 2007. – 44 с.

5. Федер Е. Что такое охрана материнства и младенчества / Е. Федер. – М. : Медгиз, 1929. – 69 с.

6. Янченко Т. Проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей, які потребували захисту, в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Т. В. Янченко. – К., 2006. – 20 с.

Стинская Виктория. Особенности становления системы социально-педагогической поддержки детства и материнства в УССР в 20-е гг. XX в. В статье исследуется роль Центрального Совета защиты детей, Центральной Комиссии Помощи Детям,

Всеукраинского общества охраны детства, Общества помощи-спасения защиты друзей ребенка, общества Помощи Детям, фонда “Помощи матери-крестьянке во время беременности и родов” и др. в становлении системы социально-педагогической поддержки детства и материнства в УССР в 20-е гг. XX в.

Ключевые слова: социально-педагогическая поддержка, детство, материнство, становление, система, УССР.

Stynska Victoria. Peculiarities of the social-pedagogical support of childhood and motherhood formation in the USSR in 20s of the 20th century. Role of Central Children Protection Council, Central Children’s Committee, All-Ukrainian Child Welfare Community, Children’s Friends Protection and Salvation Community, Children’s Community, Fund “Mother-peasant support during pregnancy and childbirth” in the social-pedagogical support of childhood and motherhood formation in the USSR in 20s of the 20th century is developed in the article.

Key words: social-pedagogical support, childhood, motherhood, formation, system, USSR.